

Öğretmenlik Uygulaması Dersinin Yabancı Dil Öğretmeni Adaylarının Sözsüz İletişim Kullanma Düzeylerine Etkisi

The Effect of Teaching Practicum on Foreign Language Teacher Candidates' Non-Verbal Communication Use Level

Dalım Çiğdem ÜNAL*, İsmail Fırat ALTAY**

ÖZ: Bu araştırmanın amacı, 'Öğretmenlik Uygulaması' dersinin yabancı dil öğretmeni adaylarının sözsüz iletişim kullanma düzeyine etkisini incelemektir. Çalışma grubunu 2011-2012 öğretim yılının Bahar yarıyılında Öğretmenlik Uygulaması dersini alan 27 yabancı dil öğretmeni adayı oluşturmaktadır. Araştırma, tek gruplu ön test-işlem-son test modeline dayanan deneysel bir çalışmadır. Çalışmanın verileri araştırmacılar tarafından geliştirilen "Sözsüz İletişim Kurma Gözlem Formu" kullanılarak elde edilmiştir. Ayrıca video kaydı ve gözlem tekniği kullanılarak nitel veriler de elde edilmiştir. Çalışmadan elde edilen veriler, betimsel istatistik değerleri hesaplandıktan sonra Wilcoxon İşaretili Sıralar Testi ile analiz edilmiş ve yorumlanmıştır. Elde edilen bulgular, ön test ve son test puanları arasında anlamlı bir fark bulunmadığından dolayı Öğretmenlik Uygulaması dersi çerçevesinde alınan staj eğitiminin yabancı dil öğretmeni adaylarının sözsüz iletişimi kullanma düzeylerine etki etmediğini ortaya koymuştur. Nitel verilerden elde edilen bulgulara göre ise, öğretmen adaylarının sözsüz iletişimi yeterli seviyede kullanmadıklarından dolayı sözsüz iletişimin yabancı dil öğretimindeki önemi konusunda bilinçlenmeleri gerektiği anlaşılmıştır.

Anahtar sözcükler: Sözsüz iletişim, yabancı dil öğretimi, öğretmenlik uygulaması

ABSTRACT: The aim of this research is to investigate the effect of 'Teaching Practice' course on foreign language teacher candidates' non-verbal communication use level. The study universe is composed of 27 foreign language teacher candidates who took 'Teaching Practice' course during 2011-2012 education year spring semester. The research is a single group based experimental study which makes use of pretest and posttest model. The data of the study has been determined by "Non-verbal Communication Observation Form" produced by the researchers. In addition, via video recording and observation technique, qualitative data has been gained. The data gained has been analyzed by Wilcoxon Marked Alignment Test and has been commented after it has been calculated in terms of its descriptive statistical value. The data obtained has shown that the scores between pretest and posttest do not exhibit a meaningful difference, so foreign language teacher candidates' Teaching Practice education do not affect their non-verbal communication use level. According to the data gained through descriptive research, it has been understood that foreign language teacher candidates need to be well informed on the use of non-verbal communication.

Keywords: Non-verbal communication, foreign language teaching, teaching practice

1. GİRİŞ

İletişim genel olarak hayatın ayrılmaz bir parçasıdır. Crystal (1985) iletişimi bilginin kaynaktan alıcıya bir işaret sistemi vasıtasıyla iletilmesi olarak tanımlamıştır. Bu işaretler sözlü yani sesli olabileceği gibi ses içermeyen işaretler de içerebilir. Bu ses içermeyen işaretler bütününe sözsüz iletişim denmektedir. Ünveren Gürocak'ın da belirttiği üzere "sözsüz iletişim bizim dünya ile iletişimimizin büyük bir kısmını oluşturmaktadır" (Ünveren Gürocak 2012: 26). Yüzdesinin oranı değişmekle beraber %70 civarında olduğu kabul edilmektedir. Hayatımızda bu kadar öneme sahip sözsüz iletişimin yabancı dil öğretiminde kullanımı daha da büyük öneme sahiptir. Çünkü burada devreye kültürler arası farklar ve öğrencilerin seviyesine göre sözlü iletişimin yetersizliği girmektedir. Bu aşamada sözsüz iletişimin öğelerini ele almak oldukça mantıklı görünmektedir.

* Doç. Dr., Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Ankara-Türkiye, e-posta: cunal@hacettepe.edu.tr

** Yrd. Doç. Dr., Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Ankara-Türkiye, e-posta: ifaltay@hacettepe.edu.tr

1.1. Sözsüz İletişimin Öğeleri

Sınıf içi ve dışı iletişimde çok önemli bir yere sahip olan sözsüz iletişimin çeşitli öğeleri vardır. Öğretmen öğrenci iletişimi bağlamında bunların en önemlileri; göz teması, duruş, jest ve mimikler, el hareketleri, kişiler arası mesafe, giyim kuşam, hareketlilik ve yüz yüze olma durumudur. Bu öğelerin her birinin sınıf ortamında uygun görüldüğü yerde gerekli oranda kullanılması eğitim öğretim kalitesini artırmakta ve sözlü iletişime büyük destek vermektedir.

Göz teması öğretmenlik mesleğinin en önemli yapı taşlarından biridir. “İlgi, sıkılma, empati, düşmanlık, anlama, yanlış anlama, etki, hayal kırıklığı gibi mesajlar göz teması yoluyla iletilir” (Akalp 1999: 31). Bunun yanında göz temasından kaçınmak da kişinin konuşmak veya iletişim kurmak istemediğine dair önemli bir işaretir. Dolayısıyla öğretmenlik mesleğinde, özellikle de yabancı dil öğretimi gibi mesaj iletiminin üst seviyede önemli olduğu bir alanda, öğretmenler göz temasından en üst seviyede faydalanmalıdırlar. Göz temasının etkin kullanımı ile birçok amaca ulaşmak kolaylaşır. İlk olarak, öğrenci kendisine birey olarak değer verildiğini hisseder ve böylece derse olan ilgisi artar. Bu da başarının en dikkate değer yapı taşlarından biridir. İkinci olarak, dersin içeriğinde sözlerle ifade edilemeyen veya sözleri destekler nitelikteki bilgiler göz teması ile öğrenciye yönlendirilir. Üçüncü olarak da, göz teması aracılığıyla öğretmen öğrencilerini kontrol ederek sınıfta düzeni sağlar, böylece de eğitim öğretim ortamının daha verimli işlemesi yönünde adım atılır. Tüm bu gerçeklikler ışığında gözlerin en önemli öğretmenler olduğu söylenebilir (Akalp 1999).

Göz temasından sonra en önemli sözsüz iletişim öğelerinden biri de duruş veya bazı kaynaklarda geçen adı ile posturdur. Akalp'e göre “duruş, vücudun aldığı pozisyonudur: nasıl durduğumuz veya oturduğumuzdur. Bu nedenle insanlar için en açık ve görünür iletişim kanalıdır” (Akalp 1999: 32). Erkek ve kadınlarda belirgin duruş farklılıkları vardır. Fakat bu farklılıklar sosyal nedenlerden çok biyolojik nedenlere dayalıdır. Duruşla ilgili özellikler öğrenilmeye tabidir ve kişiden kişiye hatta toplumdaki topluma geçer ve farklılık gösterir. Kişi duruşu ile yaklaşma, uzaklaşma, samimiyet veya çekingenlik gibi hislerini belli eder. Öğretmen adayları ve öğretmenler de başta öğrencileri olmak üzere kendi çevrelerine duruşları ile mesajlar iletirler. Bu mesajlar sözlü iletişimi destekleyebileceği gibi başlı başına bağımsız iletişim kanalı olarak da tercih edilebilir. Öğrencilerin iletildiği bu mesajlar da karşı tarafça alınır ve işleme konur.

Sözsüz iletişimin öğelerinden mimikler duygularımızı ve düşüncelerimizi ifade etme amaçlı kullanılan yüz hareketleridir. “Sevinç, üzüntü, acı, şaşırma, hayal kırıklığı ve benzeri duyguları ifade eden evrensel yüz ifadeleri vardır. Bunların yanında bazı yüz ifadeleri de kültürden kültüre değişir” (Öktem 2000: 67). Gerek kültürlerce paylaşılsın gerek farklılık gösterebilir, mimikler en ekonomik yoldan duygu ve düşüncüyü sözsüz olarak ifade etme biçimidir. Mimiklerle gönderilen mesajlar bazen kendiliğinden olur ve bilinç dışı gönderilir (Akalp 1999). Bazen de gönderen, bu yolları kullanarak kendi isteğiyle mesaj göndermeyi seçer. Eğitim öğretim ortamı söz konusu olduğunda mimiklerin çokça kullanıldığı görülür. Özellikle dönüt vermede mimiklerin kullanımı öğrenciye doğru cevap vermek yerine cevabı kendinin bulmasını sağlayacak keşfederek öğrenme prensibinin gelişmesine altyapı oluşturur.

Mimiklerin yanı sıra sözsüz iletişimin diğer bir elementi olan el ve kol hareketleri (jestler) en çok konuşma sırasında destekleyici unsur olarak kullanılır. Bunlar kişilerde o kadar içselleşmiştir ki telefonda konuşan dolayısıyla karşısında kendisini görebilecek bir muhatabı olmayan şahıslarda bile üste seviyede el-kol hareketi saptanır. Jestlerin eğitim öğretim bağlamında geniş bir kullanım alanı vardır. Birçok yabancı dil öğretim yöntemi ya direkt ya da dolaylı olarak jestleri kullanmaktadır (Larsen-Freeman & Anderson 2011; Richards & Rodgers 2001). Bunlardan özellikle, Sessiz Yöntem, Düz Varım Yöntemi, Tüm Fiziksel Cevap Yönteminde en başta gelenleridir. Söz konusu yöntemlerin yanında özellikle çocuklara yabancı dil öğretiminde ya da çok alt seviyede yeterliliğe sahip gruplarda el kol hareketinin kullanımı

öğrenciler sözlü iletişimde yeterli olmadıklarından bir seçenek değil zorunluluk halini almıştır. Tüm bunlar dikkate alındığında, yabancı dil öğretmenleri ve öğretmen adaylarının gerek konu anlatımında gerekse alıştırmaya ve aktivite sürecinde jestleri mesaj iletiminde etkin biçimde kullanmaları zorunluluğu ortaya çıkmaktadır.

Bir diğer sözsüz iletişim ögesi olan kişiler arası mesafe, insanların içinde yaşadığı ve diğerleri ile iletişim kurarken koruduğu veya kullandığı ortam mesafesidir, aralıktır (Akalp 1999; Öktem 2001; Ünveren Gürocak 2012). Dört alt başlıkta ele alınır. İlki 0 – 40 cm arası olan çok yakın mesafe, ikincisi 40 cm– 1 m arası olan kişisel mesafe, üçüncüsü 1 m – 3.5 m arası olan sosyal mesafe ve dördüncüsü de 3.5 – 8 m arası olan toplumsal mesafedir. (Akalp 1999; Ünveren Gürocak 2012). Elbette, bu mesafeler çok kesin ölçümler değildir ama esneklik payıyla beraber toplumdan topluma değişse de bir gerçekliktir. İnsanlar karşısındaki kişi ile olan samimiyet ve statü durumlarına göre bu mesafelerden uygun olanını seçer karşısındaki kişiye yaklaşır veya ondan uzaklaşırlar. Eğitim öğretim ortamındaki öğrenci öğretmen ilişkisi söz konusu olduğunda öğretmenler öğretim kalitelerini artırmak için bu mesafelerden en uygun olanını seçmek durumundadır. Öğretmen ne utangaç olup öğrenciden kaçmalı ne de aşırı samimi olup gereğinden fazla öğrenciye yaklaşım onun hareket alanını kısıtlamalıdır. Genellikle çocuklarla mesafe daha yakın, ergenlik dönemi ile kendini olgun bir birey olarak kabul eden öğrencilerle mesafe nispeten daha fazladır. Kullanılan dil öğrenme yöntem ve yaklaşımı da mesafeyi belirleyen diğer bir faktördür. Geleneksel yöntemlerde mesafe daha fazla iken yenilikçi yöntemlerde mesafe değişkendir. Son olarak da kültürel farklılıklar bu mesafede önemli bir belirleyici unsurdur. Cinsiyet farklılıklarını bir tarafa bırakırsak, Arap coğrafyası ve güney Amerika’da mesafe kısa olduğundan dokunma, tokalaşma ve sarılma daha fazla iken, kuzey Amerika ve Avrupa kültüründe mesafe daha fazladır. Asya, özellikle uzak doğu toplumlarında ise, mesafe göreceli olarak çok daha artar.

İlk izlenimin önemine dair birçok söz söylenmiştir. Sözsüz iletişimin bir ögesi olarak giyim kuşam da hem ilk izlenim, hem de daha sonrasına yönelik birçok mesajı bünyesinde barındırır. Toplumda kişilerle karşılaşıldığında ilk yargı çoğunlukla giyim kuşam üzerinden edinilir. Giyim kuşamın asıl amacı olan örtünmek dışında “elbiseler bir kişinin özgüveni, sosyoekonomik sınıfı, kişiliği ve grup üyeliği gibi birçok konuda bize bilgi verir” (Akalp 1999: 38) Örneğin bir çete üyesinin o çeteye özgü renk ve motifleri içeren bir giyim tarzını benimsemesi yukarıda söz edilen grup ve aidiyet bilgilerine örnektir. Öğrenci öğretmen arasındaki ilişkide de bu sözsüz iletişim aracı çok önemlidir. Çoğu toplumda benimsenmiş öğretmen giyim tarzı vardır. Dolayısıyla öğretmen penceresinden olaya bakıldığında çok fazla değişiklik mümkün görünmeyebilir, ancak yine de detaylar yoluyla öğretmen, öğrencileri ile iletişimini olumlu yönde etkileyebilecek hareketlerin içine girebilir. Mesela okul takımının maçının olduğu bir günde öğretmenin okul renklerini içeren giysiler seçmesi bile öğretmene karşı artan bir sempati gerektirir. Bu nedenle giyim kuşam yoluyla verilen ve alınan mesajlar sözsüz iletişimin ayrılmaz bir parçasıdır.

Diğer bir sözsüz iletişim ögesi de hareketliliktir. Chastain’e (1988) göre öğretmen sınıfta hareket etmelidir. Yine aynı şekilde sınıfta ritmin devam etmesi için öğretmen hareket etmeli ve dersi canlı tutmalıdır (Chastain 1988). Bu alıntılardan da anlaşılacağı gibi, sabit duran bir öğretmen dersin ritmini yavaşlattığı gibi öğrencilerin de ilgisinin dağılmasına ve sıkılmalarına sebep olur. Çoğu yenilikçi yabancı dil öğretim yöntemi ve yaklaşımı da öğretmenin hareketliliğine büyük önem vermektedir. Bu nedenle sınıfta hareketli olan öğretmen sözsüz iletişim yoluyla hem öğrencileriyle ilgilendiğini ifade etmekte hem de onların çalışmalarını takip ederek öğrenmelerine ve sınıf disiplinine olumlu katkıda bulunmaktadır. Özellikle çocuklara yabancı dil öğretimi söz konusu olduğunda, duygusallıklarıyla ön plana çıkan öğrenciler arasında ayırım yapmadığını, hepsine eşit mesafede olduğunu gösterme yolunda öğretmenin sınıfta hareket ederek sadece önde oturan öğrencilerin yanında durmaması oldukça gereklidir. Bu hareketlilik sırasında yer yer tahtayı kullanan ve etkinlikleri yönlendiren öğretmenin sınıfta

sırtını olabildiğince dönmemesi iletişimin kopmaması yönünden ele alınması gereken bir durumdur. Birine sırtını dönme sonucu en başta göz teması kaybolur. Bu nedenle sözsüz olarak iletişimin en önemli yollarından biri ortadan kalkar ve yüz yüze iletişimi kaybetme şartlara göre iletişimde isteksizlik anlamına da gelebilir. Tahtaya bir şey yazma ya da bir materyali tahtaya ya da panoya yapıştırma durumlarında öğretmen yine sırtını tamamen sınıfa dönmemelidir, işini yaparken bir yandan da yarı vücudunu sınıfa döndürerek sözsüz iletişimi kaybetmemelidir. Bu gibi durumlarda sınıfa kısmen dönen öğretmen sözlü iletişimle de hâkimiyetini daha da artırır.

1.2 Sözsüz İletişim ve Yetiler İlişkisi

Sözsüz iletişim, yabancı dil öğretimindeki birçok yeti ile dolaylı veya dolaysız olarak ilişki içerisindedir. İletişimci yeti, faydasal ya da edimbilimsel yeti, kültürlerarası yeti ve göstergebilimsel yeti en başta gelenleridir. Söz konusu durumu daha iyi anlamak için burada bu ilişkiler mercek altına alınacaktır.

İletişimci yeti bir dili iletişim amacıyla etkin bir şekilde kullanabilme yetisidir (Finegan & Besnair 1989). Brown (2007) ise iletişimci yaklaşımı bizim çevreden gelen mesajları çözüp anlamamızı sağlayan, kişilerarası iletişim için anlam çıkarmamızı sağlayan yeti olarak yorumlamıştır. Burada, çevreden gelen mesajları çözümlenmek derken hem sözlü hem sözsüz mesajlar söz konusudur. Dolayısıyla iletişimci yaklaşım ciddi anlamda sözsüz iletişim bilgisi gerektirir. Bunun yanı sıra iletişimci yaklaşımın kültürü de içermesi dolayısıyla da sözsüz iletişimle bağlantısı çok güçlüdür (Brown 2007; Larsen-Freeman 2011).

İletişimci yetinin yanı sıra edimbilimsel yeti de yabancı dilde iletişimde çok önemlidir ve yabancı dil öğretmenleri ve öğretmen adaylarının sahip olması gereken bir yetidir. Edimbilimsel yeti dilde sağlıklı bir iletişimin sağlanması için uygunluk prensibinin yerine getirilmesidir (Crystal 1985). Diğer bir deyişle, tarafların birbirlerinin gönderdikleri mesajları çözüp ona uygun tepki vermeleridir. Bunun için sadece dilbilimsel altyapı yetmemektir. Burada yine sözsüz iletişim ortaya çıkmaktadır. Çünkü karşı taraf dilbilimsel veya sözel olarak bir cümle kurarken bunu şaka yaptığına dair bir el işaretiyle destekleyebilir. Kişinin sözsüz iletişim ögesini çözemeyen kişi duruma uygun tepki veremez ve o kişide edimbilimsel yeti zayıf olmuş olur. Bu nedenle edimbilimsel yetinin gerçekleşebilmesi için sözsüz iletişim bilgisinin olması kaçınılmazdır.

İletişimci yaklaşım ve edimbilimsel yaklaşım her ne kadar yabancı dil öğretiminde gerekli olsa da yeterli olmamaktadır. Burada devreye kültürlerarası yeti girmektedir. Yabancı dil öğrenmek aynı zamanda o dili konuşan ülke veya ülkelerin kültürünü de bilmeyi gerekli kılmaktadır. Bir kişinin bir dilde yetkin olabilmesi o dile ait sözlü iletişim değerleri olan deyiş, atasözleri ve açıklamaların yanı sıra kültürel anlam içeren sözsüz iletişim öğeleri bilgisini de zorunlu kılmaktadır. Bu noktada kültürlerarası yetinin varlığı ortaya çıkmaktadır (Alptekin 2002; Altay 2005).

Her ne kadar yukarıda belirtilen yetiler önemli olsa da sözsüz iletişimin önemine dair bilgiler göstergebilimsel yetide ortaya çıkmaktadır. Göstergebilimsel yeti mesajda alışverişi yapılan simge ve işaretlerin tamamını içerir ve bunlar sözlü olabileceği gibi sözsüz de olabilir (Erton 2006). Duruş, bakış, giyim kuşam, kişiler arası mesafe el kol hareketlerinin yanı sıra göstergebilimsel birer işarettir. Hatta renkler bile farklı anlamlara gelen işaretler olarak kültürden kültüre farklılık göstermektedir (Hişmanoğlu 2006). Bu nedenle göstergebilimsel yeti en üst seviyede sözsüz iletişime önem vermektedir.

Sonuç olarak, yabancı dil öğretiminde yer verilen yetilerin çoğu sözsüz iletişim içerir. Sözsüz iletişim bu yetiler yoluyla bağ kurmakta temel bir görev üstlenmektedir (Kurtz & Kolarova 2007). Bu kadar çok önem verilen sözsüz iletişimin yabancı dil öğretiminde yer almaması düşündürülemez.

1.3 Sözsüz İletişimin Yabancı Dil Öğretimindeki Yeri ve Önemi

Yabancı dil öğretiminde hangi yeti kullanılırsa kullanılsın amacın iletişim olduğu tüm ortamlarda sözsüz iletişime büyük önem verilmektedir. Farklı yaklaşımlar ve yöntemler sözsüz iletişimi ya direkt yöntemin kendisini şekillendirecek şekilde kullanmakta ya da ciddi bir destek olarak yaklaşıma veya yönteme yerleştirmekte ve kullanılmaktadır (Larsen-Freeman & Anderson 2011; Richards & Rodgers 2001).

Birçok yaklaşımın çeşitli şekillerde yer verdiği sözsüz iletişim yabancı dil öğretiminde çeşitli alanlarda kullanılmaktadır. Başta sözcük öğretimi, sunumlar, konuşmayı destekleme ve kültürel öğelerin ağır bastığı tüm alanlar olmak üzere yabancı dil öğretiminde sözsüz iletişim olmadan üst seviyedeki yetilere en başta da gösterebilimsel yetiye ulaşamayacağı açıktır (Danesi 2000).

Sözsüz iletişimin yabancı dil eğitimindeki önemine yönelik yapılan açıklamalar doğrultusunda, bu çalışmada yabancı dil öğretmeni adaylarının sözsüz iletişim kullanma düzeylerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Söz konusu temel amaçtan hareketle, aşağıda yer alan alt amaçlara da yanıt aranmaktadır:

- Hizmet öncesi eğitim kapsamında yer alan ‘Öğretmenlik Uygulaması’ dersi öncesinde ve sonrasında yabancı dil öğretmen adaylarının sözsüz iletişimi hangi düzeyde kullandıklarını saptamak,

- ‘Öğretmenlik Uygulaması’ dersi öncesinde ve sonrasında öğretmen adaylarının sözsüz iletişimi kullanma düzeylerini karşılaştırarak istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık olup olmadığını belirlemek,

- Öğretmen adaylarının sözsüz iletişimi yabancı dil dersinin amacına uygun olarak kullanma becerisini incelemek,

- Sözsüz iletişimde yabancı dil öğretimi açısından olumlu ve olumsuz rol oynayan önemli olguları belirlemek.

2.1. Araştırmanın Modeli

Araştırma, Öğretmenlik Uygulaması dersinin yabancı dil öğretmeni adaylarının sözsüz iletişim kullanma düzeyine etkisini incelemeye yönelik tek gruplu ön test-işlem-son test modeline dayanan deneysel bir çalışmadır. Tek grup ön test-son test modelinde, gelişigüzel seçilmiş bir gruba bağımsız değişken uygulanır. Hem deney öncesi hem de deney sonrası ölçmeler yapılır (Karasar 2008). Çalışmanın bağımsız değişkeni hizmet öncesi eğitim kapsamında yer alan “Öğretmenlik Uygulaması Dersi”, bağımlı değişken ise yabancı dil öğretmeni adaylarının derslerinde sözsüz iletişim kullanma düzeyidir. Araştırmada hem nitel hem de nicel verilerden yararlanılmıştır. Çalışma grubuna öntest ve sontest olarak uygulanan “Sözsüz İletişim Kurma Gözlem Formu”ndan elde edilen veriler araştırmanın nicel verilerini oluşturmaktadır. Nitel veriler ise sınıf içi gözlemler ve video kayıtlarının incelenmesi yoluyla toplanmıştır.

2.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu 2011-2012 öğretim yılının Bahar yarıyılında Öğretmenlik Uygulaması dersini alan 27 yabancı dil öğretmeni adayları oluşturmaktadır. Bir devlet üniversitesinin Eğitim Fakültesi’ne bağlı Yabancı Diller Eğitimi Bölümü’nde öğrenim gören bu öğretmen adaylarının on beşi İngilizce, on ikisi ise Almanca Öğretmenliği programına kayıtlıdır.

2.3. Verilerin Toplanması

Çalışmanın temel ve alt amaçları doğrultusunda araştırmacılar tarafından alan yazın araştırması yapılarak üniversite öğrencilerine yönelik olarak geliştirilen “Sözsüz İletişim Kurma Gözlem Formu”nun kullanılması yoluyla nicel veriler toplanmıştır. Form, Öğretmenlik Uygulaması dersini veren öğretim elemanları tarafından doldurulmuştur. Öğretim elemanları bu formu yabancı dil öğretmeni adaylarının örnek derslerindeki sözsüz iletişimi kurmaya yönelik yeterlik ve davranışlarını gözlemleyerek doldurmuştur.

“Sözsüz İletişim Kurma Gözlem Formu” (SİKGF) yabancı dil öğretmeni adaylarının sözsüz iletişimi kullanma düzeyini belirlemek amacıyla geliştirilmiştir. Söz konusu gözlem formu sözsüz iletişimi kurmaya yönelik alt boyutlu ve iki kapalı uçlu 11 maddeden oluşmaktadır. Alt düzeyden üst düzeye doğru her basamağa puan verilmiştir ve puanlamasında; 4: Sık sık, 3: Bazen, 2: Nadiren, 1: Hiç şeklindeki dördü dereceleme kullanılmıştır. Uygulama eğitimi öncesinde uygulanan ölçme araçları eğitim sonrasında tekrar son test olarak uygulanmış ve eğitim öncesi ve sonrasında testler arasında fark olup olmadığı saptanmıştır.

Araştırma çerçevesinde nitel veriler de elde edilmiştir. Bu nedenle araştırma, nitel ve nicel araştırma yöntemlerinin kullanıldığı iki farklı bölümü içermektedir. Nitel verileri elde etmek için video kayıtlarından ve öğretim elemanlarının gözlemlerinden yararlanılmıştır. Öğretim üyeleri öğretmen adaylarının verdikleri örnek dersler sırasında video kayıtlarının yapılmasını sağlamış ve ders içi sözsüz iletişime yönelik yeterlik ve davranışları gözlemleyerek değerlendirmeler yapmıştır. Öğretmen adaylarının derslerinde yapılan video kayıtları ve gözlemlere dayanan bu değerlendirmelerde sözsüz iletişimde yabancı dil öğretimi açısından olumlu ve olumsuz rol oynayan önemli olguların belirlenmesi amaçlanmıştır.

2.4. Uygulama Süreci

İngiliz Dili Eğitimi ve Alman Dili Eğitimi programlarının sekizinci yarıyılında yer alan ve zorunlu ders statüsünde olan *Öğretmenlik Uygulaması* dersinin kur tanımında “her hafta bir günlük plan hazırlama, hazırlanan planı uygulama, uygulamanın okuldaki öğretmen, öğretim elemanı ve uygulama öğrencisi tarafından değerlendirilmesi, değerlendirmeler doğrultusunda düzeltmelerin yapılması ve tekrar uygulama yapılması, portfolyo hazırlama” (Yükseköğretim Kurulu 23 Ağustos 2011) amaçlandığı belirtilmektedir. Bu durumda, söz konusu dersi programına alan öğrenciler alan eğitimlerini kendi anabilim dallarının yanı sıra (haftada 2 ders saati) uygulama okulunda (haftada 6 ders saati) sürdürmektedirler. Araştırma grubunda yer alan öğrenciler, 20.02.-11.05.2012 tarihleri arasında Ankara ili sınırları içinde yer alan iki ayrı uygulama okulunda İngilizce/ Almanca derslerine katılarak öğretmenlik uygulaması eğitimi almışlardır.

Öğretmen adayının başarısının değerlendirilmesinde “Öğretmenlik Uygulaması Değerlendirme Formu” kullanılmaktadır. Bu form, “öğretmen adayının öğretmenlik becerilerindeki gelişmelerini özetlemeye elverişli bir yapıdadır. Gözlem sırasında doldurulan formların bir kopyası öğretmen adayına verildiğinden, öğretmen adayı gelecekteki çalışmalarını bu formda belirtilen görüşlerden yararlanarak zayıf yönlerini öğretmenlik uygulaması bitmeden önce düzeltebilir ve öğretmenliğe daha nitelikli olarak başlama olanağı bulabilir. [...] Gözlem yapan uygulama öğretmeni ya da uygulama öğretim elemanı doldurduğu ders gözlem formunu öğretmen adayına dersin bitiminde gösterir, öğretmen adayının güçlü ve zayıf yönlerini belirleyen, sözlü ya da yazılı yapıcı dönütler verir” (Yükseköğretim Kurulu 24 Ağustos 2011).

Buradan da anlaşıldığı gibi, ders gözlem formu öğretmen adaylarının öğretmenlik becerilerini ölçmek ve değerlendirmek gibi bir işleve sahiptir. Bu formda, öğretmen yeterliklerine yönelik maddeler yer almaktadır (Yükseköğretim Kurulu 1998):

1. Konu alanı ve alan eğitimi: a. Konu alanı bilgisi, b. Alan eğitimi bilgisi

2. Öğretme-öğrenme süreci: a. Planlama, b. Öğretim süreci, c. Sınıf yönetimi, d. İletişim

‘Öğretme-öğrenme süreci’ bölümünde yer alan ‘İletişim’ maddesinin aşağıdaki alt boyutları ise sözsüz iletişime yöneliktir:

- Öğrencilerle etkili iletişim kurabilme
- Sözel dili ve beden dilini etkili biçimde kullanabilme.

“Öğretmenlik Uygulaması Değerlendirme Formu”ndan da anlaşıldığı üzere, öğretmen adaylarının etkili iletişim kurma ve beden dilini etkili kullanma becerisine sahip olmaları gerekmektedir. Toplam 12 haftayı kapsayan uygulama eğitiminin başında (2.ve 3. haftasında) çalışma grubunda bulunan örnek dersini veren her bir öğretmen adayı için “Öğretmenlik Uygulaması Değerlendirme Formu” uygulama öğretim elemanı tarafından doldurulmuş ve adaya ‘güçlü ve zayıf yönleri belirleyen yapıcı dönütler’ verilmiştir. Örnek dersin gözlenmesi sırasında “Sözsüz İletişim Kurma Gözlem Formu” (SİKGF) da ön test olarak doldurulmuştur. Ancak araştırmada objektifliği sağlamak amacıyla öğretmen adaylarına derslerinde sözsüz iletişimi kullanma düzeylerinin belirlenmesi amacıyla gözlemlendikleri bildirilmemiştir.

Dönem boyunca adaylar Öğretmenlik Uygulaması dersinin gereklerini yerine getirerek uygulama eğitimlerini aktif olarak sürdürmüşlerdir. Bu eğitiminin sonunda (10. ve 11. haftasında) aynı gözlem formu (SİKGF) yeniden örnek dersini hazırlayıp veren her öğretmen adayı için ikinci kez son test olarak tekrar edilmiştir. Aynı zamanda “Öğretmenlik Uygulaması Değerlendirme Formu” da kural gereği öğretmen adayının başarısının değerlendirilmesi amacıyla yeniden doldurulmuştur.

2.5. Verilerin Analizi

Nicel verilerin analizinde betimsel istatistiklerin (aritmetik ortalama ve standart sapma) yanı sıra, parametrik olmayan test analizi yöntemleri kullanılmıştır. Tek grup ön test-son test deseni için verilerin çözümlenmesinde genelde ilişkili ortalamalar t-testi uygulanır (aktaran, Aslan 2011). Ancak bu çalışmada değişkenlerin normal dağılım göstermemesi ve çalışma grubundaki öğrenci sayısının 30’dan az olması (Kız: 23, Erkek: 4) nedeniyle araştırmada parametrik olmayan Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi kullanılmıştır. Öğretmen adaylarının SİKGF’nden aldıkları ön-test ve son-test puanları araştırmanın temel ve alt amaçlarını test edecek şekilde bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Verilerin çözümlenmesinde SPSS 20.0 istatistik paket programından yararlanılmıştır. Sonuçların yorumlanmasında 0.05 anlamlılık düzeyi üst değer olarak alınmıştır. Video kayıtları ve ders gözlemleri sırasında yapılan açıklama ve yorumlama metinlerinden elde edilen nitel veriler ise içerik analizi yapılarak değerlendirilmiştir.

3. BULGULAR

Bu bölümde araştırmanın alt amaçlarına ulaşmak amacıyla yapılan istatistiksel işlemler sonucu elde edilen bulgulara ve ilgili tablolara yer verilmiştir.

Hizmet öncesi eğitim kapsamında yer alan ‘Öğretmenlik Uygulaması’ dersi öncesinde ve sonrasında yabancı dil öğretmen adaylarının sözsüz iletişimi hangi düzeyde kullandıklarını saptamak amacıyla yapılan ön-test ve son-test puanlarının aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri belirlenmiş ve testlere ilişkin veriler Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1. Deney Grubunun “Sözsüz İletişim Kurma Gözlem Formu”ndan Aldıkları Puanlara İlişkin Ortalama ve Standart Sapmalar

Maddeler / Alt Boyutlar	Ön Test			Son Test		
	\bar{x}	S.D	N	\bar{x}	S.D	N
1. El, kol ve kafa hareketlerini etkili kullanma	27	1,8	,847	27	1,8	,800
2. Bakışları ile mesaj iletme	27	2,1	,718	27	2,2	,541
3. Giyim kuşamı ile iletişim kurma	27	1,4	,642	27	1,6	,741
4. Mimiklerini etkin kullanma	27	1,8	,622	27	2,4	,700
5. Göz temasını etkin kullanma	27	2,4	,802	27	2,5	,577
6. Duruşu ile mesaj iletme	27	2,2	,594	27	1,6	,733
7. Sınıfa sırtını dönmeme	27	1,7	,577	27	1,4	,509
8. Sınıfta sabit durmayıp hareket etme	27	2,7	,764	27	2,7	,608
9. Aksesuarları yoluyla mesaj verme	27	1,4	,572	27	1,4	,577
10. El ve parmakları işaret etme ve mesaj vermede kullanma	27	1,7	,912	27	1,8	,878
11. Sözsüz taklidi kullanma	27	1,4	,572	27	1,07	,384
12. Duygularını sözsüz iletişim yoluyla iletme	27	1,5	,509	27	1,4	,579

Tablo 1’de yer alan betimsel istatistik sonuçları incelendiğinde, bütün öğretmen adaylarının gerek ön testte gerek son testte sözsüz iletişimi ve sözsüz iletişimin alt boyutlarını belirli bir düzeyde kullanıyor olduğu görülmektedir. Araştırma çerçevesinde tarafsız bir ortalama değer olan 2,5 değeri önemli bir işleve sahiptir. Bunun nedeni, 2,5 değerinin bir sınır değer olarak görülebilecek olmasıdır. Bu değer altı sözsüz iletişimi kullanmada olumsuz, üstü ise olumlu bir eğilimin olduğunu göstermektedir. Ön test puanlarına göre sözsüz iletişimin alt boyutları arasında ‘Sınıfta sabit durmayıp hareket etme’ alt boyutu en çok kullanılmaktadır (2,7). Bunu sırasıyla ‘Göz temasını etkin kullanma’ (2,4), ‘Duruşu ile mesaj iletme’ (2,2), ‘Bakışları ile mesaj iletme’ (2,1), ‘El, kol ve kafa hareketlerini etkili kullanma’ (1,8), ‘Mimiklerini etkin kullanma’ (1,8), ‘El ve parmakları işaret etme ve mesaj vermede kullanma’ (1,7), ‘Sınıfa sırtını dönmeme’ (1,7) ‘Duygularını sözsüz iletişim yoluyla iletme’ (1,5), ‘Giyim kuşamı ile iletişim kurma’ (1,4) ve ‘Aksesuarları yoluyla mesaj verme’ (1,4) izlemektedir. 2,5 ortalama değerinin üstünde yer alan tek maddenin ‘Sınıfta sabit durmayıp hareket etme’ olduğu görülmektedir.

Buna çok benzer bir durum son test sonuçlarının aritmetik ortalamaları incelendiğinde de karşımıza çıkmaktadır. Buna göre, ortalama değer olan 2,5 değerinin üzerinde gerçekleşen tek değer yine 2,7 ile ‘Sınıfta sabit durmayıp hareket etme’ alt boyutunda görülmektedir. Bunu 2,5 ile ‘Göz temasını etkin kullanma’ maddesi izlemektedir. Son testin diğer bütün maddelerinde de sözsüz iletişimin ortalama değerden daha az kullanıldığını gösteren değerler elde edilmiştir: ‘Mimiklerini etkin kullanma’ (2,4), ‘Bakışları ile mesaj iletme’ (2,2), ‘El, kol ve kafa hareketlerini etkili kullanma’ (1,8), ‘El ve parmakları işaret etme ve mesaj vermede kullanma’ (1,8), ‘Giyim kuşamı ile iletişim kurma’ (1,6), ‘Duruşu ile mesaj iletme’ (1,6), ‘Aksesuarları yoluyla mesaj verme’ (1,4), ‘Duygularını sözsüz iletişim yoluyla iletme’ (1,4) ve ‘Sözsüz taklidi kullanma’ (1,07). Elde edilen bu bulgulara göre, sözsüz iletişim yabancı dil öğretmeni adayları tarafından orta seviyenin altında kullanılmaktadır.

‘Öğretmenlik Uygulaması’ dersi öncesinde ve sonrasında öğretmen adaylarının sözsüz iletişimi kullanma düzeylerini karşılaştırarak istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla Wilcoxon İşaretili Sıralar Testi uygulanmış ve sonuç Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2: Öğretmenlik Uygulaması Öncesi ve Sonrası Gözlem Formu Puanlarının Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Sonuçları

Maddeler / Alt Boyutlar	Son test- Ön test	n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	z	P
1. El, kol ve kafa hareketlerini etkili kullanma	Negatif Sıra	4	4,50	18,00	,000	1,000
	Pozitif Sıra	4	4,50	18,00		
	Eşit	19				
2. Bakışları ile mesaj iletme	Negatif Sıra	6	7,50	45,00	-,943*	,346
	Pozitif Sıra	9	8,33	75,00		
	Eşit	12				
3. Giyim kuşamı ile iletişim kurma	Negatif Sıra	2	4,50	9,00	-1,414*	,157
	Pozitif Sıra	6	4,50	27,00		
	Eşit	19				
4. Mimiklerini etkin kullanma	Negatif Sıra	1	5,50	5,50	-3,080*	,002***
	Pozitif Sıra	13	7,65	99,50		
	Eşit	13				
5. Göz temasını etkin kullanma	Negatif Sıra	7	8,64	60,50	-,421*	,674
	Pozitif Sıra	9	8,39	75,50		
	Eşit	11				
6. Duruşu ile mesaj iletme	Negatif Sıra	16	9,56	153,00	-3,273**	,001***
	Pozitif Sıra	2	9,00	18,00		
	Eşit	9				
7. Sınıfa sırtını dönmeme	Negatif Sıra	8	5,75	46,00	-1,999**	,046***
	Pozitif Sıra	2	4,50	9,00		
	Eşit	17				
8. Sınıfta sabit durmayıp hareket etme	Negatif Sıra	6	5,92	35,50	-,237**	,813
	Pozitif Sıra	5	6,10	30,50		
	Eşit	16				
9. Aksesuarları yoluyla mesaj verme	Negatif Sıra	3	4,00	12,00	-,378*	,705
	Pozitif Sıra	4	4,00	16,00		
	Eşit	20				
10. El ve parmakları işaret etme ve mesaj vermede kullanma	Negatif Sıra	5	5,50	27,50	-,535*	,593
	Pozitif Sıra	6	6,42	38,50		
	Eşit	16				
11. Sözsüz taklidi kullanma	Negatif Sıra	9	5,56	50,00	-2,496**	,013***
	Pozitif Sıra	1	5,00	5,00		
	Eşit	17				
12. Duyularını sözsüz iletişim yoluyla iletme	Negatif Sıra	6	6,00	36,00	-,302**	,763
	Pozitif Sıra	5	6,00	30,00		
	Eşit	16				

*Negatif Sıralar Temeline Dayalı

**Pozitif Sıralar Temeline Dayalı

*** $p < 0.05$

Tablo 2'den elde edilen bulgular ve bu bulguların yorumu, aşağıda maddeler halinde düzenlenerek verilmiştir:

'El, kol ve kafa hareketlerini etkili kullanma' ($z = 0.000$, $p > 0.05$), 'Bakışları ile mesaj iletme' ($z = -,943$, $p > 0.05$), 'Giyim kuşamı ile iletişim kurma iletme' ($z = -1,414$, $p > 0.05$), 'Göz temasını etkin kullanma' ($z = -,421$, $p > 0.05$), 'Sınıfta sabit durmayıp hareket etme' ($z = -,237$, $p > 0.05$), 'Aksesuarları yoluyla mesaj verme' ($z = -,378$, $p > 0.05$), 'El ve parmakları işaret etme ve mesaj vermede kullanma' ($z = -,535$, $p > 0.05$) ve 'Duyularını sözsüz iletişim yoluyla iletme' ($z = -,302$, $p > 0.05$) alt boyutları açısından bakıldığında çalışma grubu ön test- son test puanları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark bulunmamıştır.

'Duruşu ile mesaj iletme' ($z = -3,273$, $p < 0.05$), 'Sınıfta sırtını dönmeme' ($z = -1,999$, $p < 0.05$), Sözsüz taklidi kullanma ($z = -2,496$, $p < 0.05$) alt boyutları açısından bakıldığında, analiz

sonuçları, deney grubundaki öğrencilerin ön test ve son test puanları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark olduğunu göstermektedir. Fark puanlarının sıra ortalaması dikkate alındığında, gözlenen bu farkın negatif sıralar, yani ön test puanı lehinde olduğu görülmektedir. Elde edilen bu bulguya göre Öğretmenlik Uygulaması, deney grubundaki öğretmen adayları ‘Duruşu ile mesaj iletme’ Sınıfa sırtını dönmeme’ ve ‘Sözsüz taklidi kullanma’ maddelerinde son testte, ön teste kıyasla belirgin bir gerileme kaydettikleri söylenebilir. Ayrıca bu maddelere yönelik fark puanlarının sıra ortalaması dikkate alındığında birçok öğrencinin ön test puanlarının son test puanlarından büyük olduğu görülmektedir.

‘Mimiklerini etkin kullanma’ ($z = -3,080$, $p < 0.05$) alt boyutu açısından bakıldığında, analiz sonuçları, deney grubundaki öğrencilerin ön test ve son test puanları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark olduğunu göstermektedir. Fark puanlarının sıra ortalaması dikkate alındığında, gözlenen bu farkın pozitif sıralar, yani son test puanı lehinde olduğu görülmektedir. Elde edilen bu bulguya göre Öğretmenlik Uygulaması, deney grubundaki öğretmen adaylarının yalnızca mimiklerini daha etkin kullanmasında etkili olmuştur.

Gerek öğretmen adaylarının verdikleri örnek derslerin video kayıtları gerek ders gözlemleri sırasında yapılan değerlendirme yazıları da içerik açısından analiz edilmiştir. Öğretmen adaylarının sözsüz iletişimi yabancı dil dersinin amacına uygun olarak kullanma becerisini incelemek ve sözsüz iletişimde yabancı dil öğretimi açısından rol oynayan önemli olguları belirlemek amacıyla elde edilen sonuçlar olumlu ve olumsuz kategoriler halinde Tablo 3’te verilmiştir.

Tablo 3: Sözsüz İletişim-Yabancı Dil Dersi-Yabancı Dil Öğretmeni Adayı İlişkisinde Fırsatlar ve Sorunlar

	Sözsüz İletişim-Yabancı Dil Dersi İlişkisi	Sözsüz İletişim-Yabancı Dil Öğretmeni Adayı İlişkisi
Fırsatlar	<ul style="list-style-type: none"> - Sözsüz iletişim kullanıldığında yabancı dilde daha etkili iletişim kurulabilmesi, - Sözsüz iletişimin içerdiği görsel boyut sayesinde anlamın kolaylaşması, - Öğrencilerin ders içinde beden dili kullanımından hoşlanması, - Sözsüz iletişimin derse yönelik ilgiyi ve güdüyü artırması, - Hedef dilin kültüre yönelik jest ve mimiklerin öğretilmesi, - Yabancı dilin kültürüne özgü jest ve mimiklerin öğrenilmesi sayesinde kültürlerarası iletişim kurarken yanlış anlaşılma tehlikesinin azalması. 	<ul style="list-style-type: none"> - Sözsüz iletişimin evrensel boyutunun olması, - Sözsüz iletişimin doğaçlama olarak kullanılması, - Yabancı dil becerileri iyi olanların sözsüz iletişimi sıklıkla kullanmaları, - Öğretmene yardımcı bir ders aracı olduğu için beden hareketlerinden yararlanmaya sıcak bakılması, - Hedef dilin kültüründe bizzat yaşamış olanların o kültüre yönelik jest ve mimikleri derslerinde daha sık kullanmaları.
Sorunlar	<ul style="list-style-type: none"> - Beden dilinin sunduğu potansiyelin bilincinde olunmaması, - Dersin canlı, hareketli ve ilginç bir sınıf atmosferinde işlenmiyor olması, - Sözsüz iletişimin etkili iletişim kurma hedefine yönelik olarak yeterince kullanılmaması, - Öğrenme ve öğretme kültürümüzde beden dili kullanımının yeterince yerleşmemiş olması. 	<ul style="list-style-type: none"> - Beden dilinin iletişim kurmadaki gücüne yönelik farkındalığın yeterli düzeyde olmaması, - Çekingenlik, utangaçlık, tutukluk ya da özgüven eksikliği gibi etmenlerden dolayı beden dilini kullanarak etkili iletişim kuramamak, - Öğrencileri aktifleştirmek, canlandırmak, düşündürmek ve iyi anlamalarını sağlamak için beden dili ile mesajlar vermek için yeterli bilgi ve beceriye sahip olmamak, - Derslerde yapılan konuşma ve açıklamaları beden hareketleri ile görsel olarak desteklememek.

4. TARTIŞMA ve SONUÇ

Öğretmenlik Uygulaması Öncesi ve Sonrası Gözlem Formu Puanlarının Wilcoxon İşaretili Sıralar Testi Sonuçlarına göre, öğretmen adaylarının sıra ortalama puanlarının yalnızca 4. madde olan ‘Mimiklerini etkin kullanma’ puanlarının son test lehine anlamlı bir farklılık gösterdiği

görülmektedir. Dolayısıyla, 'Öğretmenlik Uygulaması' yabancı dil öğretmeni adaylarının mimiklerini daha etkin kullanmalarına etki etmiştir. Ancak sözsüz iletişim kurmanın diğer tüm alt boyutlarında ya gerileme saptanmış ya da son test puanı lehinde anlamlı bir farklılık gözlenmemiştir.

Nitel verilerden elde edilen bulgulara göre, öğretmen adaylarının sözsüz iletişimi yeterli seviyede kullanmadıklarından dolayı sözsüz iletişimin yabancı dil öğretimindeki önemi konusunda bilinçlenmeleri gerektiği anlaşılmıştır. Ayrıca öğretmen adaylarının sözsüz iletişim kurma tekniklerini az da olsa kullandıkları, ancak bunları her insanda bulunan iletişim kurma ihtiyacıyla kullandıkları ve bilinçli olarak dil öğretimi hedeflerine yönelik kullanmadıkları belirlenmiştir.

Araştırma çerçevesinde nicel ve nitel verilerden elde edilen sonuçlar, yabancı dil öğretmen adaylarının derslerinde sözsüz iletişimi yeterli seviyede kullanmadıkları ve Öğretmenlik Uygulaması dersi çerçevesinde alınan uygulama eğitiminin sözsüz iletişimi kullanma düzeylerine etki etmediğini göstermektedir. Bu sorunun giderilmesine yönelik çözüm önerileri aşağıda maddeler halinde sunulmaktadır:

- Yabancı dil öğretmeni adaylarına sözsüz iletişim ve bunun önemine dair teorik bilginin detaylı biçimde verilmesi,
- Yabancı dil öğretmeni adaylarına verilen sözsüz iletişim bilgisine paralel olarak bu bilgiyi etkin biçimde kullanıp değerlendirebilecekleri mikro öğretim ortamlarının sağlanması,
- Yabancı dil öğretiminde sözsüz iletişimin ayrılmaz bir kısım olduğunun çeşitli yaklaşım ve yöntemler referans alınarak belirtilmesi,
- Vücut dili kullanımı ile ilgili olarak etkili iletişim, anlatım becerileri, drama ve yöntembilim derslerine daha fazla önem verilmesi,
- Okul deneyimi ve öğretmenlik uygulaması derslerinin takibinde ve değerlendirilmesinde sadece sözel değil sözsüz iletişimin de vurgulanması ve dikkate alınması uygundur.

5. KAYNAKLAR

- Alptekin, C. (2002). Towards intercultural communicative competence. *ELT Journal*, 56(1), 57-64.
- Altay, İ. F. (2005). Developing cultural awareness. *Journal of Language and Linguistic Studies*. 1(2), 170-182.
- Akalp, Ö. (1999). Improving the ways of communicative competence. Unpublished B.A Thesis. Ankara.
- Aslan, C. (2011). Soru Sorma Becerilerini Geliştirmeye Dönük Öğretim Uygulamalarının Öğretmen Adaylarının Soru Oluşturma Becerilerine Etkisi. *Eğitim ve Bilim*. 36 (160), 236-249.
- Brown, H. D. (2007). *Principles of language learning and teaching*. New York: Pearson Longman.
- Chastain, K. (1988). *Developing second language skills: Theory and practice*. San Diego: Harcourt Brace Jovanovich.
- Crystal, D. (1985). *A dictionary of linguistics and phonetics*. London: Blackwel.
- Danesi, M. (2000). *Semiotics in language education*. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Erton, İ. (2006). Semiotic nature of language teaching methods in foreign language learning and teaching. *Journal of Language and Linguistic Studies*. 2(1), 73-86.
- Finegan, E. & Besier, N. (1989). *Language: Its structure and use*. San Diego: H. B. Jovanovich.
- Hişmanoğlu, M. (2006). Semiotic Elements and Difficulties in Teaching Vocabulary Items. *International Journal of Applied Semiotics*, 5(1-2), 121-136.
- Karasar, N. (2008). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel.
- Kurtz, G. & Kolarova Z. (2007). Nonverbale Kommunikationsmittel im DaZ-Unterricht. Kaufmann, Susan u.a. (Hrsg.). *Fortbildung für Kursleitende Deutsch als Zweitsprache*. Band 1: Migration, Interkulturalität, DaZ, 215-246. Ismaning: Hueber.

- Larsen-Freeman, D. & Anderson, M. (2011). *Techniques and principles in language teaching*. Oxford: Oxford University Press.
- Öktem, Ö. (2000). *The negative cross-cultural factors in acquiring proficiency in a foreign language*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara.
- Richards, J. C. & Rodgers, T. S. (2001). *Approaches and methods in language teaching*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Ünveren Gürocak, F. (2012). *The use of kinesics in vocabulary teaching at elementary level*. Unpublished M.A Thesis. Ankara.
- Yükseköğretim Kurulu (23 Ağustos 2011). Programlar ve Ders İçerikleri, İngilizce ve Almanca Öğretmenliği Lisans Programı. [Çevrim-İçi: http://www.yok.gov.tr/component/option,com_docman/task,cat_view/gid,134/Itemid,88/], Erişim tarihi: 23.08.2011.
- Yükseköğretim Kurulu (24 Ağustos 2011). Öğretmenlik Uygulamasının Değerlendirilmesi. [Çevrim-İçi: <http://www.yok.gov.tr/content/view/505/lang,tr/>], Erişim tarihi: 24.08.2011.
- Yükseköğretim Kurulu (1998). *YÖK-Dünya Bankası Fakülte-Okul İşbirliği Kılavuzu*. Ankara: Öğretmen Eğitimi Dizisi.

Extended Abstract

As is known communication forms an integral part in the life of human beings. The situation is the same in teaching profession. When we deeper into details, into the field of foreign language teaching, it becomes much more important. This paper aims at informing foreign language teachers and people who are interested in this field about the relation between experience and non-verbal communication use level.

As Crystal (1985:64) states, “communication refers to the transmission of information between a source and a receiver using signalling systems”. Of course, when we say signalling systems, it does not always come to mean verbal communication. It may be non-verbal communication as well as verbal communication. The reason is that non-verbal communication is as significant as verbal communication, and in most cases, it is more important. Human beings see more than what they speak. What they see is a sign and it can be used for sending and receiving a message. So, it can be understood that beginning from birth, human beings start sending and receiving messages even much before they start speaking.

Non-verbal communication which is very important is and should be used in class in teaching foreign languages. But what are the elements of non-verbal communication? They are mainly; eye contact, posture, mimics, gestures, proxemics, clothing and kinesics.

Eye contact gives very valuable information about the feelings of people. By looking at the eyes, we understand whether someone is happy, unhappy, shy, disappointed or worried. In foreign language teaching, the teacher can get very straight and direct information from the eyes of his learners. It is a very good feedback source. By looking at the eyes, the foreign language teacher can understand the problem of his learners, control the class and organize the activities. For lower level learners who are not very proficient in the target language, it is a very efficient way of sending and receiving messages.

Posture is another element in non-verbal communication for the foreign language teacher. By the way he stands, he can communicate with his learners without verbal interaction. Especially, in explaining emotions, it can be very effective. It changes in terms of sex, so in imitating people, in dialogues and role plays, it is widely used.

Mimics are the facial expressions that can be used in giving information non-verbally. They are generally sent unconsciously. So, foreign language teachers should be careful in informing their learners about the use of mimics. They must use their faces effectively in sending messages to their learners so that they have a better communication.

In addition to mimics, gestures make up a huge area in non-verbal communication and it may be the most difficult part for the foreign language teacher. The reason is that it exhibits variations between cultures. In addition to their level of use, gestures may come to mean different things in different cultures. Thus, the foreign language teacher should give cultural information to his learners when using non-verbal

communication. In addition, he must use these hand movements in supporting verbal communication and even instead of verbal communication.

Proxemics is about the distance between people. The distance we keep between close friends and strangers change. In foreign language teaching, depending on the social relations and the target language speaking community, we may have different distances. Since speaking a language means knowing the people who speak it and their values, proxemics means more than just the distance between people. Consequently, the language teacher keeps a reasonable distance between himself and his learners so that he and his learners should be close but not too close. In the classroom, the foreign language teacher should not turn his back to the class as much as possible since it limits both eye contact and communication.

In addition to the above mentioned elements, clothing should not be neglected, as well. The way we cloth is a reflection of our self, beliefs and our culture. By clothing, foreign language teachers also send messages to their learners. Even by choosing the colours of his schools' football team, the teacher may form an atmosphere of sympathy. So, clothes can be used as a bridge between the teacher and the learners in teaching foreign languages. Especially, in simulations, role plays and acting dialogues, they serve a very useful role.

It can be understood that there is a strong link between non-verbal communication and between the competences like communicative competence, pragmatic competence, cross-cultural competence and semiotic competence. The reason is that they all try to emphasize culture in foreign language teaching and the place of signs. Thus, a foreign language teacher aiming to stress such competences needs to make use of non-verbal communication primarily.

In this research, qualitative and quantitative research has been designed to see the effect of experience of the level of use of non-verbal communication on foreign language teacher candidates. The study universe is composed of 27 foreign language teacher candidates who took 'Teaching Practice' course during 2011-2012 education year spring semester. The research is a single group based experimental study which makes use of pretest and posttest model. The data of the study has been determined by "Non-verbal Communication Observation Form" produced by the researchers. In addition, via video recording and observation technique, qualitative data has been gained. The data gained has been analyzed by Wicoxon Marked Alignment Test and has been commented after it has been calculated in terms of its descriptive statistical value.

The results obtained has shown that the scores between pre-test and post-test do not exhibit a meaningful difference, so foreign language teacher candidates' Teaching Practice education do not affect their non-verbal communication use level. Based on the data gained through descriptive research, it has been understood that foreign language teacher candidates need to be well informed on the use of non-verbal communication. This may be based on their lack of non-verbal communication education level. Thus, it is advised that foreign language teacher candidates should be well equipped in terms of non-verbal communication so as to be more effective in teaching profession.

Kaynakça Bilgisi

Ünal, D. Ç. ve Altay, İ. F. (2013). Öğretmenlik uygulaması dersinin yabancı dil öğretmeni adaylarının sözsüz iletişim kullanma düzeylerine etkisi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi [Hacettepe University Journal of Education]*, 28(3), 417-429.

Citation Information

Ünal, D. Ç. & Altay, İ. F. (2013). The effect of teaching practicum on foreign language teacher candidates' non-verbal communication use level [in Turkish]. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi [Hacettepe University Journal of Education]*, 28(3), 417-429.